

поэты. В мировой музыкальной сокровищнице есть оперы «Моисей в Египте» Д. Россини, «Моисей и Аарон» А. Шёнберга.

В опере «Моисей» М. Скорик также не обращается к подчёркнуто инновационной сфере музыкального выражения; всё то, что воплощает низкую и материалистически чувственную власть золотого тельца могло бы иметь музыкальное воплощение в кругу банально-чувственных интонаций (со взгляда на аллюзии к духовным потребностям сегодняшних его капланов), а идеальная сущность чувств и поступков Моисея – совсем противоположное, свободно от жанрово-бытовых формул, от любых традиций и ассоциаций к творчеству прошлого, совершенно рационалистически, как знак победы «чистого разума и духа».

На изломе II и III тысячелетий Христовой эры, готовясь к 400-летию оперы как жанра не случайно обращение к величественной фигуре Моисея: связанная с ним тема является актуальной и для Украины.

Поэтому вполне закономерным является тот факт, что Львовский национальный академический театр оперы и балета им. С. Крушельницкой заказал оперу «Моисей» известным современным украинским творцам – композитору М. Скорику и поэту Б. Стельмаху по одноимённой поэме гениального писателя, драматурга, философа, публициста и общественного деятеля – И. Франко. Данную постановку во Львове благословил Папа Римский Иоанн Павел II.

Источники и литература:

1. Мельник Л. Притча о «Моисее» («Моисей» М. Скорика на Львовской сцене) / Л. Мельник, Л. Кияновская // ПіК. – 2001. – 3-9 июля. – С. 52-53.
2. Кияновская Л. «Моисей» на пороге нового тысячелетия / Л. Кияновская // Музыка. – 2001. – № 12.
3. Кияновская Л. Опера «Моисей». Мир Скорика – тексты, контексты и подтексты (эстетико-критическое эссе) / Л. Кияновская // Просцениум. – 2002. – № 1. – С. 55-60.
4. Иван Франко и мировая культура // Тезисы докладов международного симпозиума (Львов, 11-15 сентября 1986 г.). – Львов, 1986.
5. Петров В. Украинская литература / В. Петров, А. Чижевский, М. Глобенко. – Львов, Мюнхен : Феникс-Лтд, 1994. – С. 191.
6. Франко И. Мысли профана на музыкальные темы / И. Франко // Артистический вестник. – Львов, 1905. – Тетр. VII и VIII. – С. 90-91.

Рибалко Т.О.

УДК 78.04 (477)

МИСТЕЦЬКЕ ЖИТТЯ МИКОЛАЇВЩИНИ У II ПОЛОВИНІ XIX СТОЛІТТЯ

II половина XIX століття визначалась стрімким економічним та соціальним зростанням країни. Саме у цей період активізується концертне, театральне, музичне життя регіону, що сприяло загальному культурному розвитку Півдня України. Виникнення професійних мистецьких установ, розповсюдження музичної освіти серед населення, концертне життя, гастролі відомих артистів, відображення мистецького життя в періодичній пресі – все це впливало на розвиток естетичних смаків і вподобань.

Ще у середині XIX століття у різних куточках Російської імперії, до складу якої на той час входив Південь України, створювалися соціальні організації: школи, товариства, музичні гуртки. Відкриваються відділення музичного товариства, а при них – музичні училища та музичні класи. О.Ковальова виділяє групу товариств, існуючих в цей час в Миколаєві:

- Гурток аматорів співу (з 1874 р.);
- Музичний гурток (з 1876р.);
- Російське імператорське музичне товариство (РІМТ з 1891 по вул. Адміральській, проти Палацу);
- Музичні класи (1892 р.);
- Імператорське російське театральне товариство 1892 р.(з 1901, на рогу Глазенапівської та Херсонської вулиць).

- Музичне училище (1900 р.);
- «Просвіта» (з 1907 по 1924 р.);
- Музично-літературно-артистичний гурток (з 1913 р.);
- Численні самодіяльні театральні та музичні об'єднання, що існували тимчасово [1, 138].
- Група благодійних товариств (з 1845 р.), була майже необхідною частиною у повсякденному житті населення – збори, клуби, завданням яких було: надати можливість їх членам приємно проводити вільний час. На цих зборах проводяться виступи заїжджих знаменитостей, танцювальні музичні вечори, читання.

Становлення та розвиток музичної освіти на півдні України відбувався в умовах поєднання двох соціокультурних напрямків діяльності у даній галузі. Як відзначає О.Петренко, з одного боку – це набуття певної сукупності загальних знань з музики, з іншого – ґрунтовне опрацювання музичного мистецтва [2, 97]. Відповідно до цього музична освіта як культурна інституція включала в себе початковий етап навчання (початкові та середні загальноосвітні заклади) та етап цілеспрямованої професійної направленості (музичні школи, училища, консерваторії).

На той час Одеса була культурним центром не тільки Новоросії, а й всієї імперії. Відповідно у Одесі: перша музична школа – 1866 р. при «Товаристві прекрасних мистецтв», «Товариство аматорів музики», «Курси композиції, генерал-басу та фортепіанної гри» (1854 р., засновник Кестлер) [3]. У 1886 р. створені

музичні класи при Одеському відділенні ІРМО на чолі з директором професором петербурзької консерваторії піаністом Д.Д.Климовим (1888 р.).

У II половині ХІХ ст. навчання музиці та співу стає необхідним компонентом навчально-виховної роботи у середніх закладах регіону. У Миколаївському вищому початковому училищі імені О.С. Пушкіна (1900 р.), Миколаївській чорноморській штурманській роті (з 1853 року уроки музики, церковного співу, танців, фехтування), залізничному училищі, комерційному училищі, Олександрійській та Маріїнській гімназіях [4].

Становлення музичної освіти відбувалось у II половині ХІХ століття, а саме 70-80-ті роки. Миколаївський музичний гурток створений у 1876 році на базі «Товариства аматорів хорового співу» у 1874 році. Керівником гуртка став флотський лейтенант К.А.Ірецький, однокурсник М.А.Римського-Корсакова по кадетському корпусу. Сестра Ірецького, відома в той час співачка, закінчила Петербурзьку консерваторію. Устав гуртка, затверджений Міністерством внутрішніх справ 7 травня 1877 року, ставив за мету: об'єднати всі музичні сили для виконання музичних творів, щоб ознайомити мешканців Миколаєва з творами різних композиторів. До складу гуртка входили: виконавці, відвідувачі й почесні члени. Члени-виконавці мали річний квиток який коштував 2 крб., члени - відвідувачі платили внесок 5 крб. на рік, одиночний коштував – 3 крб. Відвідувачі могли бути членами тільки по рекомендації трьох членів гуртка. Для всіх інших по 50 коп. за вхід. Дирекція гуртка вибиралась на загальних зборах директорів у складі 6 членів, в тому числі голови, секретаря, скарбника й бібліотекаря. Гурток мав свій музичний інструмент, нотну бібліотеку, а також свою печать з написом: «Печать Миколаївського Гуртка Аматорів». Існував гурток за рахунок членських внесків, платних абонементів, концертів, пожертвувань. Силами гуртка проводились музичні вечори, ранки, концерти, виступи запрошених артистів. Склад виконавців включав: диригентів хору й оркестру, виконавців соло, дуетів, тріо, квартетів і т.і. Однак за час свого існування гурток не мав власного постійного приміщення, репетиції та виступи проходили в залах Морського зібрання. «Музичний гурток» спочатку збирався нерегулярно, його діяльність обмежувалася деякими концертами, але починаючи з 1885 року робота його активізувалась. Пізніше став основою Миколаївського відділення музичного товариства і музичної школи.

Архівні дані про першу спробу відкриття у Миколаєві музичної школи. Лист директора Києво-Подольської Музичної школи К.Ф.фон Фейста від 29 серпня 1885 року – ходатайство про дозвіл відкрити музичну школу в місті Миколаєві, прохання посприяти переміщенню музичної школи з Києва до Миколаєва. (Адреса в Києві: Хрещатик, дім Нечаєва, № 32, другий двір, другий поверх). Ця школа дозволена ІVм відділенням Канцелярії Його Імператорської Величності Міністерства внутрішніх справ [5]. Передбачалось назначити субсидію, невелику кількість бідних дітей приймати безкоштовно. По закінченні курсу, музична школа видавала свідоцтво на право викладання музики та співів.

З листування Миколаївського Міського Голови з Військовим Губернатором: город взмозі назначити субсидії у розмірі 1200 крб. на рік. Умови Фейста, в свою чергу, крім керування школою, пропонував викладати уроки на фортепіано, співу та теорії. Квартира для музичної школи від 5-ти до 6-ти кімнат включаючи службові, та опалення (плюс для Фейста з сімейством – 2-3 кімнати), та додатково 200 крб. на переїзд. Можливо неофіційно, по бажанню батьків, викладання мови: французької, німецької, російської та уроків танцю. Відповідь Фейсту від Міського Голови – місто не зможе задовольнити вимоги Фейста. «... при всьому бажанні мати музичну школу в місті Миколаєві в теперішній час, при занепаді торгівлі й застої в комерційній справі, місто не зможе понести такі витрати на відкриття та утримання музичної школи». Повторний лист Фейста Міському Голові (від 18-20 листопада 1885 р.) залишився без виконання.

Ентузіасти довгі роки боролися за відкриття музичних класів. Й у червні 1891 року дирекція музичного гуртка на чолі з головою Е.М.Мілевською, направила в Головну дирекцію Імператорського російського музичного Товариства докладну записку з проханням відкрити у місті Миколаєві відділення Товариства й при ньому музичні класи. Якщо дотримуватись хронологічної послідовності – 5-13 жовтня 1891 року Директору Миколаївського Музичного Гуртка Н.М.Туміло-Денисовичу надійшов лист – постанова Головної Дирекції Імператорського Руського Музичного Товариства про дозвіл відкрити Миколаївське відділення Імператорського Музичного Товариства та музичні класи. Від 5 жовтня 1891 року Головна дирекція уповноважила Е.Мілевську, А.Потапенку, Н.М.Туміло-Денисовича, С.Рудницького, А.Філіповича «відкрити дії сего відділення згідно ст. 37 уставу товариства». Відкриття Музичного товариства відбулось 31 жовтня 1891 року. Відкриття відділення та музичних класів, представницею якого стала Елеонора Мілевська, відбулося «2 февраля 1892 г., вь 1 чась вь помещении бывшей Мариинской гимназии, отведенномъ для сего Городскимъ Общественнымъ правлениемъ», - було записано в документі [6].

У травні 1892 року при відділенні відкриваються Музичні класи. Зазначалося, що музичні класи при відділеннях Імператорського Музичного Товариства не користуються правами на рівні з консерваторіями й музичними училищами та не мають уставу [6]. У травні 1892 року були проведені «перевірочні випробування» з класу фортепіанної гри, елементарної теорії музики та сольфеджіо. Так почала свою роботу музична школа, нині - ДМШ імені М. Римського-Корсакова. Першими викладачами школи були досвідчені піаністи Елеонора Мілевська та випускник Петербурзької консерваторії Леонід Щедрін. В школі працювали видатний педагог-скрипач, випускник Празької консерваторії Йосип Карбулька, учень М.Римського-Корсакова – скрипач А. Погодаєв. 1 вересня 1900 року класи перетворені у Музичне училище, яке стало важливим центром музичного життя в Миколаєві.

II половина ХІХ століття, а саме 60-ті – 80-ті роки трактується багатьма дослідниками як «темний» період в історії української культури. Згідно з «Валуєвським циркуляром» 1863 року заборонялося

друкувати українською мовою будь-яку літературу, крім художньої. «Емський акт» Олександра II від 1876 року забороняв друкувати книги й ставити спектаклі на українській мові, ввозити в Росію з-за кордону українські книжки, та друкувати на українській мові переклади російських та іноземних авторів. «Доповнення до указу 1876 року» підписані при Олександрі III, міністром внутрішніх справ І.П.Ігнатєвим у 1881 році дозволяли «... постановку українських спектаклів, але з обов'язковим дозволом генерал-губернатора окремо на кожну виставу», або, якщо в той же вечір буде зіграна російська п'єса з тією ж кількістю дій, що і в українській [7, 7].

Канцелярія по установам Імператриці Марії від 3 липня 1892 року за № 10822 запросила відомості про всі увеселення, що відбуваються в місті Миколаєві [8]. Малось на увазі накласти на них «загальну милостиню», для того, щоб зміцнити добробут цих установ..., та отримувати чверть чистого доходу з публічних видовищ та звеселянь. В результаті з'явилась необхідність мати точні дані про всі розважальні заходи, що проводяться у губерніях. Відповідь полковника, поліцмейстера Туміло-Даниловича від 8 серпня 1892 року за № 9212, Миколаївського Військового Губернатора від 19 серпня 1892 року за № 2950 у Власну Її Імператорської Величності Канцелярію по установам Імператриці Марії, в якій повідомляється, що «... в місті Миколаєві постійних звеселянь не існує, але час від часу бувають опери, оперетки та драматичні постановки, які показують у місцевому театрі артисти, які приїжджають до Миколаєва, крім цього бувають циркові представлення, музеї...».

Отримано дозвіл на постановку спектаклів й вечорів різним особам й установам з благодійною метою та пред'явлення звітів спостерігаючих за ними. На протязі 1892 року (з 22 січня – по 19 лютого) – відбувались вечори, вистави на користь благодійного товариства, (лютий-березень) вистави у театрі Монте на користь нужденним євреям міста. Про це свідчать звіти Миколаївського Артистичного Гуртка. Так, у звіті за 1893 рік – 2 заходи Дурова на користь сімейств осіб, загиблих у катастрофі броненосця «Русалка», сімейний танцювальний вечір на користь бідних ремісників, вистава на користь нічліжних будинків. Активну участь в цих заходах приймає Миколаївський Артистичний гурток, гурток «Шанувальники Драматичного мистецтва». Проведення літературних та музичних вечорів з благодійною метою силами учнів (лютий 1892р.) та студентів (січень 1893р.) у приміщенні Миколаївського Міського Зібрання [9].

Тяжіння народу до мистецтва проявлялось у створенні театральних гуртків на периферії. В с. Полтавка Херсонської губернії створено селянський театр, відбувались постановки не складних п'єс силами селян: водевіль Дмитренка «Кум Мірошник», Милославського «Київський ярмарок». Вистави мали успіх, планувалось створення власного оркестру у кількості 12 чоловік-селян, запрошення хору [10, 136-137].

У II половині XIX століття активне мистецьке життя Миколаївщини знайшло висвітлення на сторінках періодичної преси. У газеті «Южанін» об'яви вистав у театрі Монте: (травень 1887р. – червень 1888р.) під керівництвом П.І.Казанцева, М.К.Садовського; концертні виступи сольних виконавців С.-Петербурзької Імператорської опери – Є.К. Мравіної, М.І.Доліної в залі Миколаївського Зібрання [11, 1], Терезини Туа за участю піаністки Марії Вонсовської [11, 1]. Про запрошення в Одесу Сари Бернар у 1888-1889 рр. [12, 3].

Кількісний аналіз даного матеріалу характеризує динамічне збільшення рівня уваги періодичних видань до проблем музичної культури, активно з'являються різні за жанром публікації. З 1887 року у рубриці «Мистецтво і література» критичні статті та цікаві новини з усіх країн світу, на сторінках «Миколаївської газети» у рубриці «Театр та мистецтво» змістовні музичні рецензії із прекрасним знанням музичного життя свого часу.

Багаточисленні виступи на відкритих театральних площах: на Бульварі, літніх сценах – в Народному саду (Спаськ), Народному саду № 2 (Військовий ринок), в парку Ф.Ф.Бішлера (Варваровка). У закритих приміщеннях – зала Музичного товариства, концертна зала «Ліра».

Тенденції, що відбувались у мистецькому житті регіону у II половині XIX століття, а саме за останню чверть, виявились в активізації музично-організаційної, культурно-просвітницької, музично-критичної діяльності та мали вагоме значення у духовному житті міста.

Джерела та література:

1. Ковалева О. Ф. Очерки истории культуры Южного Прибужья: (От истоков до начала XX века) / О. Ф. Ковалева, В. П. Чистов. – Николаев : Тетра, 2000. – Кн. 1. – 235 с.
2. Петренко О. М. З історії музичної освіти на Півдні України (друга половина XIX - початок XX ст. / О. М. Петренко // Вісник ДАКККіМ. – К., 2007. – № 2. – 140 с.
3. Розенберг Р. М. Музыкальная Одеса / Р. М. Розенберг. – Одеса, 1995. – 160 с.
4. Освіта на Миколаївщині у XIX – XX ст. Історичні нариси / авт. кол. за керізн. І. С. Павлика. – Миколаїв, 1997. – 176 с.
5. Державний архів Миколаївської області (ДАМО). – Ф. 216. – Оп. 1. – Спр. 2631.
6. ДАМО. – Ф. 230. – Спр. 13032.
7. «Скиф». – 2003. – 24 вересня.
8. ДАМО. – Ф. 230. – Оп. 1. – Спр. 13049.
9. ДАМО. – Ф. 230. – Оп. 1. – Спр. 12984.
10. Киевская старина. – 1899. – № 12.
11. Южанін. – 1889. – № 63.
12. Южанін. – 1888. – № 61.